

İÇİNDEKİLER

Sunuş	11
Kader Adamı Mustafa Kemal	15
Bir Liderin Doğuşu	27
Bir Millet Uyanıyor (Samsun'dan Ankara'ya)	37
Milli Mücadele'nin Merkezi Ankara	49
Bunalım Yılı (1920)	64
Başkent İstanbul'un İşgali (16 Mart 1920).....	72
Kuva-yı Milliye	82
Diriliş Yılı (1921)	90
Meclis'in Kayseri'ye Taşınması Tartışmaları	116
Mustafa Kemal'in Başkomutan Seçilmesi	124
Milli Dayanışma Ruhu: Tekâlif-i Milliye Emirleri	135
Başkomutan Cephede	150
Son Savunma Sakarya	158
Hedefler, Planlar ve Kuvvetler	168
Mangal Dağı Muharebeleri	177
İlk Kurşun: Beylikköprü Muharebeleri	183
Sathı Müdafaa: Türbe Tepe, İkiz Tepeler ve Gedikli Muharebeleri	197
Doruk Noktası: Çal Dağı Muharebeleri	214
Sakarya Köyü, Beştepeler, Velidede Tepe	230
Geri Çekilmenin İleri Harekâta Dönüştüğü Yer: Dua Tepe, Basrikale Tepe, Kartal Tepe	240
Yedi Defa El Değiştiren Kara Tepe	266
Subay Savaşı	279

Türk Tarihinin Yeniden Yazıldığı Tepe: Zafer Tepe	287
İstiklal Fikri İstilayı Yendi	295
Neden Takip Edemedik?	305
Sakarya Meydan Muharebesi Neyi Değiştirdi?	314
Yunan Mezalimi	321
Sakarya'dan Bir Yıl Sonra	328
Sakarya'da Bir Kahramanlık Destanı Yazan Milletimizin Aziz Hatırasına...	334
Sakarya Marşı	335
Sonuç	336
Kaynakça	337
Harita, Resim ve Krokiler	343

SUNUŞ

Tarih, geleceğimiz olan çocuklarımıza öğretmemiz gereken çok önemli bir olgudur. Yakın tarihimizin en önemli savaşı olan Sakarya Meydan Muharebesi Ankara'nın iki ilçesi olan Polatlı ve Haymana topraklarında cereyan etmiştir. Ankara'da yaşanan bu savaş, Osmanlı'nın son dönemindeki sürekli gerileyişimizin durdurulduğu bir destandır. Milli Mücadele'nin merkezi olan Ankara 27 Aralık 1919 gününden itibaren ilk kez bu kadar tehlike ile karşı karşıya kalmıştır. Dahası bu savaşla 22 gün 22 gece düşmanla boğuşarak Milli Mücadele merkezine düşmanın girmesi önlenmiş ve kurulacak yeni devletin sağlam temeller üzerine inşası gerçekleştirilmiştir.

Sakarya Savaşı hakkında yazılan kitaplar, anılar, hikâyeler ve öyküler kayıt altına alınmış olsa da gençlerimize yeterince hitap öğretilmemiştir.

Onları sınıf ortamından çok yakınımızda bulunan tarihi mekânlara kadar götürerek olayları yerinde görmelerini sağlamalıyız. Binlerce gence rehberlik ettiğim savaş alanları gezilerinde şunu gözlemledim: Anlatımdan önce Dua Tepe'den Kara Tepe'ye bakmalarını istiyorum. Burada yaşananları anlattıktan sonra tekrar bakmalarını istediğimde artık bu tepeyi yalnızca bir toprak yığını olarak görmediklerini, ona artık bir anlam yüklediklerine tanık olmaktayım.

Anadolu'nun merkezinde yoktan var ettiğimiz bu topraklar ikinci bir Çanakkale olma yolunda hızla ilerliyor. İlk şehitlik 1930 yılında, ilk anıt ise 1971 yılında yapılmaya başlanmış olsa da bu alanlardaki tarihi değerlerimizin tespiti ve koruma altına alınması çok yakın zamanda yapılmıştır. Sakarya Meydan Muharebesi'nin geçtiği alanlar Türkiye Cumhuriyeti'nin 40. Milli Parkı olarak ancak 8 Şubat 2015'te ilan edilip bir bölümü koruma altına alınabilmiştir.

Her milletin tarihi, geleceğine ışık tutar. Yaşanan savaşlar ve bu savaşlarda yaşanan olaylar birer ders niteliğindedir. Bu sebeple tarihimize sahip çıkmalı ve onu gelecek nesillere aktarmalıyız. Bunu yaparken yaşanan olumlu ve olumsuz tüm olayları gerçekçi bir yaklaşımla ele alıp geleceğe aktarmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Yaşanan olumsuzluklardan ders çıkarmayı da bilmeliyiz. Bakın Mustafa Kemal Atatürk Sakarya'nın değeri konusunda bir ressam ile konuşmasında neler söylüyor.

Yıllar sonra ressam, Mustafa Kemal'e Sakarya Savaşı'nı gösteren bir tablo hediye eder. Kendisi, ön planda yağız bir ata binmiş olarak görünmektedir. Ressam, tebrik beklerken, birdenbire Mustafa Kemal'in;

"Bu tabloyu kimseye göstermeyin" demesi üzerine şaşırıp kalır. Kimse ne söyleyeceğini bilemez. Mustafa Kemal açıklar:

"Savaşa katılmış olan herkes bilir ki, hayvanlarımız bir deri, bir kemikten ibaretti, bizim de onlardan kalır yanımız yoktu. Hepimiz iskelet halindeydik. Atları da, savaşçıları da böyle güçlü kuvvetli göstermekle Sakarya'nın değerini küçültmüş oluyorsunuz dostum."

Atatürk bu tarihi mirası geleceğe aktarırken gerçekçi bir yaklaşım sergilememizi istiyor. Bizler de bunu yapmaya çalışmalıyız.

Kendimi şanslı görüyorum. Çünkü 2004 yılından bu yana bölge ile ilgileniyorum. Bu süre içerisinde; bu bölgenin ilk gezi rehberini ve birçok tanıtım broşürünü yazdım. Harekâtın 22 gününü, gün gün ölçekli haritalara çizerek bir ilki başardım. Halkın ulaşabileceği ölçekli haritaları olmayan bu savaşın haritalarını çizip Harita Genel Komutanlığı'nda satılmasını sağladım. Yıllar sonra bu alanda savaşta kullanılan yapıları koruma altına aldırarak müze olmaları için çalışmalarda bulundum. Milli Park ilan çalışmalarında uzman personel olarak gö-

rev aldım. En önemlisi Polatlı Belediyesi bünyesinde bu bölgenin ilk tanıtım merkezini ve ilk özel müzesini açmış olduk. Bu çalışmalarla, bu topraklar için hayatını feda eden o kuşağa karşı görevimi birazcık olsun yapmanın huzuru içindeyim. Arazi de yaptığım çalışmalar ve yapmış olduğum tanıtım çalışmaları bir kitap konusu olduğu için onları ilerde ayrıca sizlerle paylaşmayı düşünüyorum.

Siz değerli okuyucularımdan beklentim; çocuklarınızı alıp bir kere de olsa Dua Tepe'ye çıkmaktır. Bu alanları dolaşırken heyecan ve gururu birlikte yaşayacaksınız. Kitapta yazılan yaşanmış olayları yerinde inceleyeceksiniz. Bu alanlardaki havayı teneffüs ettiğinizde aynı zamanda da Türk milletinin birlik ve beraberlik içinde neleri başarabildiğini, bu toprakların ne büyük zorluklarla kazanıldığını ve bu günlere gelirken nice kahramanların bu topraklar için ne büyük fedakârlık yaptığını öğrenmiş olacaksınız. Gençlerimiz bu toprakları bize vatan yapan fedakâr kuşağı tanımış ve millet olmanın önemini kavramış olacak.

Sakarya Meydan Muharebesi hakkında yazılanları ve yaşanan olayları siz değerli okuyucularımız için toparladık. Bu eseri Sakarya Meydan Muharebesi'nin 100. yılında sizlerle buluşturmanın büyük mutluluğunu yaşıyorum.

Saygılarımla...

Kadim Koç

KADER ADAMI MUSTAFA KEMAL

Sakarya Meydan Muharebesi Öncesi Önemli Tarihi Olaylar

Anadolu coğrafyası tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış, birçok uygarlık bu topraklarda hayat bulmuş ve/veya yok olmuştur. 100 yıl önce bu coğrafyada yaşanan meydan muharebelerinden biri de Sakarya Meydan Muharebesi'dir. Tarihimizdeki bu meydan muharebesi Türklerin Avrupa'dan 300 yıllık geri çekilmesini durdurmuş ve işgal altındaki vatanın kurtuluşunda bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Başkent Ankara topraklarında yaşanan Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı bu savaş, insanımızın birlik beraberlik içinde neleri başarabileceğinin en iyi örneğini teşkil etmektedir. Burada yaşananları bilmek ve bunlardan güç alarak geleceği planlamak önemli olduğu kadar bu zaferleri bizlere kazandıran insanlara karşı da bir vefa borcudur.

Sakarya Meydan Muharebesi'ne nasıl geldiğimizi kısaca hatırlayalım. Balkan yenilgisindeki psikolojik çöküntü atlatılmadan Birinci Dünya Savaşı'na istemeden de olsa girmiştik. Osmanlı Devleti istemeden girdiği savaşın bedelini ağır ödemişti. Savaş sonrası imzalanan antlaşmalar, tarihleri boyunca özgür ve bağımsız yaşayan bir ulusun, kendi vatanında başka ulusların egemenliği altına girmesi anlamına geliyordu. O günlerde Osmanlı Devleti için son derece olumsuz gelişmeler yaşanmaktaydı. Kurtuluş için bir sihirli değnek gerekiyordu. 20. yüzyıl başında yaşanan dağılış Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında hızlanmıştır. Savaş sırasında yapılan gizli anlaş-

malar savaştan sonra uygulamaya konulmuştur. Anadolu'nun talanı için güya hukuki dayanakları da Mondros Mütarekesi ve Sevr Antlaşması olmuştur.

Kasım 1918'den itibaren İtilaf Devletleri Osmanlı başkentine yüksek komiserlerini atadılar. Artık Hasta Adam'dan imtiyazlar koparma süreci başlamıştı. Şüphesiz bu kabul edilemezdi.

Büyük bir öngörüye sahip olan Mustafa Kemal, Osmanlı'nın hastalığını çok doğru tespit etmiştir. 29 Temmuz 1912'de Behiç Erkin'e yazdığı mektubun bir yerinde şöyle diyor:

"İhtiraslar, cehalet ve mantıksızlık yüzünden koca Osmanlı Devleti'ni mahvedeceğiz. Kuvvetli bir Osmanlı İmparatorluğu yaratmayı düşünürken, vaktinden önce esir, sefil ve rezil olacağız."

Mustafa Kemal öngörüsünde yanılmayacaktı. İttihatçılar, 1914'te Osmanlı Devleti'ni Birinci Dünya Savaşı'na sokarken *"kuvvetli bir Osmanlı İmparatorluğu yaratmayı"* düşünüyordu. Savaşın sonunda ise bırakın kuvvetli bir Osmanlı İmparatorluğu yaratmayı, eldekini, avuçtakini de kaybettiler. 1918'de Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilirken, 6 yıl önce Atatürk'ün dediği gibi, *"esir, sefil ve rezil"* olmuştuk.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Mustafa Kemal Paşa'nın Halep'te 7. Ordu Komutanı olarak 20 Eylül 1917'de Sadrazam ve Dahiliye Nazırı (İçişleri Bakanı) Talat Paşa ile Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya gönderdiği rapor çok önemlidir. Mustafa Kemal bu raporda ülkenin içinde bulunduğu sorunları büyük bir cesaretle dile getirmiş ve çözüm yollarını önermiştir. Milli Mücadele'nin bütün işaretlerini bu raporda görebilirsiniz.

Mustafa Kemal'in bu raporu dikkate alınmadı. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrıldık. Osmanlı Devleti paramparça oldu. Savaşa katılan ülkeler için savaş bitti ama bizim için bitmedi. Savaştan hemen sonra Anadolu'nun işgal edilmesiy-

le Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Türk Bağımsızlık Savaşı başladı. Saltanat ise çürümeye devam edip sonunda çöktü.

Mustafa Kemal Paşa'nın, Veliht Vahdettin ile ilk tanışması, bu rapordan kısa süre sonraya rastlamaktadır. Alman İmparatoru, müttefiki Osmanlı İmparatoru Sultan Reşat'ı Almanya'ya karargâhına davet etmişti. Gidecek durumda olmayan padişah, yerine Veliht Vahdettin'in gitmesini, Mustafa Kemal'in de bu seyahatte Vahdettin'e refakat etmesini istedi. Bu seyahatin kendisi için de önemli bir tecrübe olacağını düşünen Mustafa Kemal Paşa, daveti kabul etti ve seyahat öncesinde 13 Aralık 1917'de Veliht Vahdettin'i Vaniköy Köşkü'nde ziyaretine gitti.

Mustafa Kemal bu seyahatte her fırsatı değerlendirmeyi, Vahdettin'i memleket çıkarları adına aydınlatmayı ve içtenlikle bazı önlemlerin alınmasını sağlamayı amaçlıyordu.

Alman İmparatoru Kayzer tarafından kabul edildiler. Dönmeye yakın günlerde yalnız kaldıklarında aralarında geçen konuşmayı Mustafa Kemal Paşa şöyle anlatıyor:

“Bana sordu:

–Ne yapmalıyım?

–Osmanlı tarihini biliriz; bu tarihin birtakım safhaları vardır ki sizi korku ve endişeye sevk eder ve bunda haklısınız. Ben size bir şey söyleyeceğim, o nispette hayatımı size ortak edeceğim, memnun olur musunuz?

–Söyleyiniz!

–Henüz padişah değilsiniz; fakat Almanya'da gördünüz ki imparator, veliaht ve prensler hep bir iş üzerindedir. Neden siz bütün işlerden uzak kalasınız?

–Ne yapabilirim?

–İstanbul'a gider gitmez bir ordu kumandanlığı isteyiniz, ben sizin erkân-ı harbiye reisiniz olurum.

–*Hangi ordunun kumandanlığını?*

–*5. Ordu'nun kumandanlığını.* (Bu ordu, Liman Von Sanders'in emrinde bulunan veya bulunması gereken ve boğazların savunmasına memur edilen ordu idi.)

–*Bu kumandanlığı bana vermezler!*

–*Siz isteyiniz.*

–*İstanbul'a gittiğim zaman düşünürüm, cevabını verdi.*

Bu benim için ümit kırıcı bir cevaptı.”¹

3 Temmuz 1918 tarihinde padişah Mehmet Reşad ölmüş yerine otuz altıncı padişah olarak Mehmet Vahdettin tahta geçmişti. Bu günlerde Mustafa Kemal böbrek rahatsızlığından dolayı Viyana'da bulunuyordu. Yeni padişah Vahdettin, Mustafa Kemal'in İstanbul'a dönmesini istemiştir. Mustafa Kemal döndükten sonra yapılan görüşmede Padişah'a şu teklifte bulunmuştur:

“Hemen Başkumandanlığı bizzat üstleniniz; kendinize vekil değil, bir erkân-ı harbiye reisi tayin ediniz. Her şeyden evvel orduya sahip ve hâkim olmak lazımdır. Ancak ondan sonra düşünülecek uygun kararlar uygulanabilir.”²

Mustafa Kemal birkaç kez daha Padişah'la görüşme imkânı bulmuştur. Memleketin bütünü için alınması gereken tedbirleri kendisine iletmiştir. Fakat aldığı cevap şu olmuştur.

“Paşa! Ben her şeyden evvel İstanbul halkını doyurmak mecburiyetindeyim. İstanbul halkı açtır, bunu temin etmedikçe alınacak her tedbir isabetsiz olur.”

Mustafa Kemal'in bu çabaları, onun, dönemin Osmanlı Devleti'ni yöneten diğer devlet yetkililerinden, İttihat Terakki Cemiyeti liderlerinden farkını, vizyonunu ve geleceğe dönük

1) Falih Rıfkı Atay, *Mustafa Kemal'in Ağzından Vahdettin*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012, s. 46, 47.

2) Falih Rıfkı Atay, *a.g.e.*, s. 50, 51.

siyasi yaklaşımlarını ortaya koyuyor. Bu nedenle Mustafa Kemal üzerine düşeni yapmakla kalmıyor aynı zamanda son Türk yurdunu nasıl kurtaracağını da düşünüyordu. Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı sonunda mağlup devletler safında yer alarak 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır.

Bu ateşkesten önce İttihat ve Terakki Partisi hükümetten çekilmiş, Tevfik Paşa Sadrazamlığa getirilmiş, ancak o hükümeti kuramayınca göreve getirilen Ahmet İzzet Paşa 14 Ekim 1918'de yeni hükümeti kurmuştur. Yeni hükümet ateşkes isteğinde bulunmuş ve yapılan görüşmeler sonucunda Limni Adası'nın Mondros limanında Rauf (Orbay) Bey başkanlığındaki Türk heyeti ile Anlaşma Devletleri adına İngiliz Amiral Calthorpe arasındaki görüşmelerin ardından imzalanmıştır.

Ateşkes Antlaşması, Agamemnon isimli bir İngiliz zırhlısında imzalanmıştır. O geminin özelliği, üç sene önce Çanakkale Boğazı'ndan geçirmediğimiz bir İngiliz gemisi olmasıydı. Birinci Dünya Savaşı'nda on cephede savaşan Osmanlı İmparatorluğu'nun zafer kazandığı Çanakkale'den geçirmediği bu gemide boynuna idam ipi geçiriliyordu.

Toplam 25 maddeden oluşan antlaşmanın en önemli maddesi 7. madde olmuştur. Bu madde ile Anlaşma Devletleri Wilson İlkeleri'ne aykırı hareket etmedikleri izlenimini vermek istemişlerdir. Fakat bu madde bütün Osmanlı topraklarını işgale açık hale getirmiştir.

Padişah kendince Mustafa Kemal'i İstanbul'dan uzak tutmak istiyordu. Yalnızca isimden ibaret bir orduya tayin etmişti. İkinci kez 7. Ordu Kumandanlığı'na atanmıştı. Bu, memleket için bilinmeden yapılan hayırlı bir işe dönüşecekti.

1918 yılının sonunda 7. Ordu Kumandanyken Yıldırım Orduları Grup Kumandanlığı'na atandı ve karargâh Adana'da olduğu için Adana'ya hareket etti. Bu görev Mustafa Kemal'e